

СНЕЖАНА САВКИЋ

АДНОТАТА ЗА 21. ВЕК – НОВИ ХРОМОЗОМ ПСИХОПАТКА

*Узуррајмо, зосидо биолози, ново̄ дасу
у вечно йразну руйу у биолоџијском айласу...*

(В. Д.)

* * *

Један кратак поглед на књижество и српску културу друге половине 20. века незаобилазно нас води до ситуације „неповерљиве” и „проблематичне” рецепције неоавангардних стваралаца, па тако и до случаја Војислава Деспотова, чија је проза чекала једну другачију рецепцију, померајући хоризонте очекивања у правцу постмодерног сензибилитета. Сада, на почетку трећег миленијума, трочлана серија романа с краја деведесетих (*Јесен свако̄ дрвета*, *Европа број два*, *Дрводеља из Набисала*), али и мање запажен роман *Мриво мишљење*, који је 1989. године објавила Књижевна заједница Новог Сада,¹ примери су аутентичног литерарног хронотопа који као да потврђују речи Александра Јеркова да је проза Војислава Деспотова остала негде по страни од пажње књижевне јавности да ту сачека „тренутак великог прочишћења и преокрета вредности”.²

Предочивши једну конкретну вредносну архивектонику света у којем начело *hominis bonum* постаје *missing-link* и симбол извесне носталгичне чежње за поновном доминацијом човека, Деспотов својим прозним опусом остварује ону визију неоавангардних аутора

¹ А првобитно под насловом „Психопатак”, у листу *Око*, 1982. године.

² Александар Јерков, „Књиге: Психопатак, Вајбгајст”, 2001. Преузето са: <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=300381>, 21. 12. 2015.

која проистиче из потребе да се стваралачки одговори захтевима и „духовној ситуацији” савремене технолошке цивилизације. Вођен „еросом разумевања за епоху”, управо у споменутом роману *Мриво мишљење*, Деспотов исписује *синојсис* церемоније „устоличења” једног другачијег техно-биолошког универзума у којем се, како то и сам наводи, „ни звук више не простире слободно”. Присетићемо се, за тренутак, Лотмановог појма *семиосфере*, у оквиру које се реализује *семиоза*, тј. процес стварања смисла и значења (а која је притом у тесној вези са онтолошким аспектима постојања). Лотман је овим појмом означио „целокупност интеракције свих могућих комуникација, с аспекта човекове партиципације у њему”,³ при чему су најкрупнији текстови семиосфере културе и цивилизације. У вези с тим, може се рећи да роман *Мриво мишљење* представља високу форму структурирања семиотичког простора постајући притом „хаотични каталог бизарности”⁴ – књижевни рукопис о (пост)апокалиптичној агонији једне минуле епохе, односно о цивилизацијском *проектиу* „киборг онтологије” и (био)политике узгајања људских *примерака*.

У овако замишљеном роману Космос постаје „ЗАШТОСМОС” и као такав читаоцима се отвара већ у уводном дијалогу Психопатка и Евене. Споменути ликови сведоци су трансмутације једне цивилизације, као „тамне стране земаљског визионарства” и *шираније ирениуика* у којем је човек још увек „прахом хуманости запрашен” (несвестан да се у *новом* Универзуму одвијају две историје, паралелне и антагоне):

- Знаш ли макар ти, Евена, куд води овај живот? Ко смо ми?
- Знам – рече жалосно и заплака.⁵

Равнотежа замењена експанзијом *нечеџа* што је првобитно људима давало илузију неограничене супериорности сопствене цивилизације, као последицу је донела несхватљивост човековог Пута у њој. Тако, на маргинама књижевне јавности, јавља се аутентични јунак Деспотовљевих фиктивних светова који са некадашњим људима – сада „аутоматским тачкицама машинске цивилизације”

³ Види: Софија Кошничар, „Високо конвенционални хронотоп – знак културног идентитета у *Хиперборејцима* Милоша Црњанског”, *Асјекии и денитише-ша и њихово обликовање у српској књижевности*, зборник радова, ур. Горана Раичевић, Филозофски факултет, Нови Сад 2014, 183.

⁴ Михаило Пантић, „Војислава Деспотова вежбе из будућности (пророчки синдром неоавангарде)”, *Књижевности Војислава Десјојова*, зборник радова, ур. Гојко Божовић, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”, Зрењанин 2005, 45.

⁵ Војислав Деспотов, *Мриво мишљење*, у: *Романи*; прир. Гојко Божовић, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”, Зрењанин 2004, 7.

– и сам представља „цивилизацијски шок” и неизвесност *загонейке* будућности. Приближавајући се извесном шопенхауеровском фатализму, свестан пада једне Природе, а притом носталгично загладан у прошлост, Психопатак проживљава „употребу” човека и у томе препознаје сродност са другим „јадним духовним ситно-сопственицима” у мноштву уображених људских умова окренутих техничкој празнини и таштини цивилизације која се „производи у лабораторијама и канцеларијама”. Оно што обележава његово бивствовање јесте „ген неизвесности” који мора пронаћи место у новом „биолошком атласу”. Самоидентификација јунака као П-С-И-Х-О-П-А-Т-К-А, тј. прихватање сопственог *хибридног* идентитета унутар читавог *сјектира ушвара* новог Универзума, предочена је већ у почетним сегментима романа:

Психопатак! У праву је. Кад год читам Ференција, Хорнејеву, Фрома, Ранка, Фројда, Адлера или Саливена, показа се да поседујем већину симптома наведених у њиховим крволочним, стручним књигама, страх, неурозу, меланхолију, аутизам, мале и велике фобије, параноју, шизофренију, суицидност и, наравно, хипохондрију. Вероватно би се за моје неуралгије (...) крвопијски заинтересовала нека од бројних институција које морамо назвати правим именом: *инстџитиуције за хвајтање људи*.⁶

Завршна синтагма јасан је сигнал призивања кизијевске метафоре о „испирању мозга”, која је сасвим уобичајена слика у дистопијским делима европске књижевности, а чија се окрутност, како то наводи Зорица Ђерговић Јоксимовић, „огледа у посезању за сваковрсним техникама и методама кроћења људског духа”.⁷ Овакво отварање дистопијске *заграда* указује на постојање књижевног јунака *илушјајуће* идентитета, чије се романескно оживо-творење може посматрати и у односу према књижевним ликовима Хакслијевих романа (нпр. *Врли нови свећ*⁸), али и у (пост)модерном

⁶ В. Деспотов, *Мрљво мишљење*, 19.

⁷ Зорица Ђерговић Јоксимовић, *Ушвоија, алтернативна историја*, Геополитика, Београд 2009, 145.

⁸ С једне стране, баш као и у роману *Врли нови свећ*, и у *Мрљвом мишљењу* сусрећемо се са прогресивно-регресивном представом о заласку једног и буђењу новог Доба. Мотиви технолошких врхунаца, престижних достигнућа и успеха модерне цивилизације, „оспособљене за све операције”, па и производњу људске врсте али и вештачких, од стране човека створених „човеколиких бића”, супротстављени су идеји биолошке манипулације, дехуманизације свега људског и стварању пожељних људских јединки које „тоталитарни систем или усмерена идеологија могу употребити” – идеји производње чудовишних примерака људске врсте (Види: Радован Вучковић, *Модерни роман двадесетог века*, Службени гласник, Београд 2012, 324).

дијалогу са Пекићевом дистопијском *џрилоџијом* (нарочито са *Ајланијидом*, „роботском антропопејом”, која је, како је то и сам Пекић истицао, уметничка анализа наше *индомашинске цивилизације*). То нас уводи у *џричу* у којој некадашњи архетипски јунак утопија, оличен у посетиоцу из спољног света („посетилац-иницијант”), сада уступа место (пост)модерном дистопијском јунаку – јунаку који није никакав „улез” него равноправни члан друштва,⁹ али *нејрилагођеник*. Његова неприлагођеност систему можда се најбоље огледа управо у поседовању оне суштинске одлике индивидуалности, која све више нестаје у новој (без)духовној констелацији долазећег миленијума, а то је *живо мишљење*. И сам бивајући *неизвесносћ*, овај „неочекивани човек” (?) не тражи „алиби неприпадања”. Он је свестан да је део конструкције друштвеног организма и тако постаје носилац бахтиновске мисли да „општу јединост света, не садржинско-смисаону, већ емоционално-вољну, тешку и принуђујућу, стварности гарантује признање мог јединог припадања свету, мог не-алибија у њему”.¹⁰ У вези с тим, можемо се сложити са М. Громовићем који је, говорећи о Деспотовљевим јунацима као „постапокалиптичним цезерима”, истакао да Деспотов пише до „саморазарања, а не самообмањивања”, не напуштајући (баш као и његови јунаци) „весели пакао двадесетог века”.¹¹

Окружен отпацима наслеђеног парчета космоса и људима који су изгубили свест о трансценденцији – онима чије су енергије бесплодне, а мишљење као аутономна сфера бића укинута, Психопатак постаје свестан индивидуалне и универзалне истине: вештачка интелигенција, еугеника, клонирање и генетски инжењеринг путеви су вештачке про-креације у којој *нова жива бића* постоје на рачун *стјарих*. У њој „новима предстоји интеграција на основу спознате технологије живота”, а старима дезинтеграција којом је „тајна смисла рађања ускраћена”.¹² Између *стјароџ* и *новоџ*, у сфери бесплодних људских јединки које су убиле „инстинкт репродукције”, овај јунак препознаје и лични генетски синдром, *хромозом бесјлодносћ*, као одлику сопственог бића и космичког усуда врсте којој припада. Такво поимање „противнатилистичке цивилизације” има за циљ да демонстрира немогућност обећаних утопија – упо-

⁹ Види: З. Ђерговић Јоксимовић, нав. дело, 143–144.

¹⁰ Михаил Бахтин, *Ка филозофији џосиујка*, прев. Душан Радуновић, Службени гласник, Београд 2010, 66.

¹¹ Милан Громовић, „Поезија и поетика Војислава Деспотова”, 2012. Презето са: <http://konkursiregiona.net/milan-gromovic-poezija-i-poetika-vojislava-despotova/>, 21. 12. 2015.

¹² Види: Војислав Деспотов, *Конац двадесетог века: вежбе будућносћ*, Мисао, Нови Сад 2012, 226–227.

зоравајућу истину о коначном изласку из људске врсте, односно новим бићима која са људском природом деле само Порекло.

Будући да овде није реч о видљивој инверзији утопијских пројеката и класичном моделу антиутопије него о дубокој сумњи у било какве утопијске замисли и идеје прогреса, Деспотовљев текстуални простор постаје дистопијски дискурс ширих (ван)литерарних замисли, који се свакако може довести у везу са оном *визуром* Пекићеве *трилозије* коју је С. Дамјанов детерминисао на тај начин што ју је удаљио од „нихилизма сиорановског типа” приближивши је представама времена и човечанства својственим Платону, Ничеу, Шопенхауеру. Једна од кључних карактеристика овакве врсте дистопије била би „дестабилизација” и „порицање” антрополошких и хуманистичких вредности историје и представа цивилизације као „вечног кружења и вечног повратка” (при чему је основна детерминанта таквог процеса *капсасирофа*).¹³ И у Пекићевој „роботској антропопеји” наилазимо на сличне цивилизацијске *прогнозе*: „Свет неминовно према катастрофи иде. Катастрофа је у његовој природи јер је у његовом почетку. (...) ’Наш пут је јасан. Он је увек био јасан. Ако је крај у почетку, треба се само за ток бринути, а крај ће доћи сам по себи.’”¹⁴ Да се у људима, као један од носилаца овакве катастрофе, појављује и *нови* хромозом, који уз „постојећу”, условљава и појаву оне паралелне хибридне еволуције са привидно хуманим ликом, указује нам и упечатљива слика „унутрашње драме” која се одвија у бићу Психопатка:

Из главе, где живи као подстанар (...) то моје дете двојник, мој нуклеарни човечуљак, спушта се око поноћи у канално царство између желуца и дванаестопалачног црева и ту пали примордијалну ватру... Заспах, дакле, тек кад се тај мали добро угрејао и папцима садистички изгазио жар.¹⁵

Дата представа, у садејству са немогућношћу јунака да оствари зачеће сопственог потомка, има за циљ упозорење на погубну карактеристику човека с краја 20. века – *не-рађање*, али с друге стране и на пекићевску мисао о савременом човеку који се мора борити на два фронта: против властите природе и против роботског одгоја у себи. Осећајући присуство *стирано̄*, непожељног заметка у сопственом организму – малог полукиборга са техничком

¹³ Види: Сава Дамјанов, *Нова читања традиције*, Службени гласник, Београд 2012, 359–361.

¹⁴ Борислав Пекић, *Ајланџида, ејос*, књига 2, Знање, Загреб 1988, 207.

¹⁵ В. Деспотов, *Мриво мишљење*, 11.

„израслином на мозгу”, овај јунак *осећа* суштину врсте која само „тренира излазак из људског”:

Можда је за ваше нерве прејака претпоставка да ми лагано, као уморни веслачки осмерац, постајемо бића која само воде порекло од људи? Нисам сигуран да је на регуларном календарском и нерегуларном духовном заласку двадесетог века баш та неспособност зачећа главна особина нових бића, али деца која се не рађају, деца у нама, као ледне капи једне паралелне еволуције, свакако јесу.¹⁶

Страх од претпоставке да је и сам можда тек роботизован човек као одговор на роботску имитацију човека, или пак *хуманоид*¹⁷ (тј. да његову врсту сасвим сигурно одређује хромозом који не само да је *проишнавна* *алисцијички* него је и *роботизован*), условљава и јунаков поглед на свет који је у највећој мери дехуманизован, „раздробљен”, „наказан”. Зато се, у улози једне од основних приповедних стратегија романа, појављује и каталогско „побројавање” предметне стварности и технолошких открића (приближно Кишовом поетичком моделу), као упут на трагичну позицију субјекта у свету који тежи да *све* материјализује, и „одстри” оно трансцендентално, духовно, хумано.¹⁸ У очима Психопатка, некада људски ликови сада постају недефинисане, исфабриковане силуете и уморене утваре, тј. безоблична „потчињена сорта”. То су наивна онтолошка чудовишта: *водена жена*, *џрилагђени* епилептичар, *задиљени* пензионери, *сџаклени* клошари, *расцејљени* музиканти, *уџражњена* девојка, *клизави* човек, *вошћани* младић, *џахуљасџи* човек у санаторијуму. Пред њима се надмоћно издиже (што можемо видети и у књизи *Конац двадесетог века*) *речник* или *лексикон* краја другог миленијума. Ту су, између осталог: покретне степенице, мрежасти сензори, аутомобилски радиолокатори, „пети свет”, ОН-gadar, „златна бактерија”, нуклеарна енергија, *kunstkopf*, мултинационалне компаније, титаник-синдром, *walkman*, компјутер, први робот, радио-имуноградирање, електронски мозак итд. И не

¹⁶ Исто, 23.

¹⁷ На сличну визуру света наилазимо и у Деспотовљевој „есејистичком спеву” *Неочекивани човек*:

Човек скончава као узорак у биолошком музеју,
Чувари су му машине бриљантног интелекта,
Роботи и хуманоиди што страх и трепет сеју,
И језицима свим хуманим говоре, без дијалекта.

¹⁸ Тако је, како то Негришорац наводи, читав тематко-мотивски и лексички арсенал романа „изразито у знаку савремености, времена које је сасвим очевидно, оводанашње, модерно, индустријско, научнотехнолошко, али које је и постмодерно, постиндустријско, паранаучно” (Иван Негришорац, *Леџиџимаџија за бескућнике*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад 1996, 219).

само да наилазимо на пуко „пописивање стварности”, него предметни свет у многим сегментима романа постаје коначно поље из којег се целокупан симболизам екстрахује и опет у њега враћа. Овакав Деспотовљев поетички поступак, у којем појединачни (пара)научни, друштвени или културни артефакти откривају своје шире значењско богатство и уплет у комплексну мрежу планетарне цивилизацијске свести, упућује нас на поља културолошких истраживања, односно на термин Клифорда Герца – *thick description* (згуснути опис) – који се спомиње у књизи *The Interpretation of Cultures* (1973).¹⁹

С друге стране, пред предметним фактима, тј. материјалистичким матрицама, уочљиво је *йовлачење* или *одузимање* свега органског и духовног – свега што је својствено „изворном” човеку. Овај дуалитет, структуриран као дијалог материјализма и идеализма, ауторитативних и хуманистичких концепција идентитета, завршава се поразном чињеницом да „човек с краја другог миленијумчића не треба да има очи”²⁰ – он ионако живи у мраку. Овакво атрибуирање подсетиће нас на Петра, Булатовићевог јунака у роману *Црвени йеџао леџи йрема небу*, који свет сагледава као мртвац – затворених очију, и сам тврдећи да се спознаја света најјасније може остварити мраком. Мотив очију и у овом случају постаје оштра иронија према просветитељској „светлости разума”, којом се указује на природу модерног света (и модерног јунака), чија је самоидентификација могућа једино у тами у којој смо се „сагли пред судбинским крстом, / носећи епитет неочекиваног човека”.²¹ Дакле, *мрџво мишљење* и губитак индивидуалности, као и удаљавање *новог* од „примарног гена” људске врсте, експлицитно

¹⁹ Овај појам односи се на интерпретативну методу која полази од привидно не тако значајне културне чињенице (нпр. предмет, догађај, анегдота) и постепено открива њену згуснутост путем изношења (у њој скривених) трагова симболичких поступака, институционализованих кодова и конвенција (Види: Ана Бужичка, Михал Павел Марковски, *Књижевне йеорије ХХ века*, прев. Ивана Ђокић Саундерсон, Службени гласник, Београд 2009, 557–558).

Управо у роману *Мрџво мишљење*, компјутер, walkman или пак ТВ уређај постају чудовишне конструкције које у име новог поретка грабе људску индивидуалност, а некадашњи човек остаје само сећање света. И у Пекићевој *Ајланиди* („метална” птица, тј. морска лапа роботског сјаја, неподношљиво монотоног питања („ppp”), јесте семантички носилац целокупне људске и цивилизацијске трагедије у сукобу човека и машине, и парадоксално, управо овај „вештачки организам” спознаје тајну смрти: „Биће без душе нашло је у себи више поштовања и смисла за мистерију постојања од њега, човека, бића изабраног да у њу проникне”. На сличан начин, мотив хеликоптера, како у Пекићевој *Ајланиди*, тако и у Хакслијевом *Врлом новом свећу*, постаје комплексни симбол „страног” или пак „Другог” у некадашњем свету људи.

²⁰ В. Деспотов, *Мрџво мишљење*, 84.

²¹ Види: Војислав Деспотов, *Неочекиван човек: извештај есејистички сџев*, Српска читаоница и књижница, Нови Сад – Ириг 1992.

је сигнификовано слепоћом.²² Укључење Психопатка у дати „процес” *ошћуђивања* наговештено је субверзивном симболиком сове, која га „кључа у око” и тако омогућава да некакво сопствено ЈА посматра изнад наметнутих граница:

Пролетео сам кроз кратки тунел мрака, а онда ми се поглед разбистрио. Био сам изненађен. Гледао сам кроз велике очи, телескопске са фокусом од 240 степени. Стајао сам на столу и посматрао једно људско тело...²³

„Свакој новој генерацији недостаје по један унутрашњи орган”, наводи Деспотов. Психопатак, као „међугенерациски код”, постаје „плутајући субјект” који се налази на терену „где појмови божанског и луциферског тотално еманирају у шокантну корисност и тотално ширење граница свести као последицу”²⁴ – дакле на терену ентропије, у којој, запитан о сопственој улози или не-улози, попут највеће незналице ишчекује шта је то што ће донети трећи миленијум. И управо завршна сцена, у којој јунак коначно одустаје од могућности сопственог репродуктивног учинка (и одређује се за усвајање), одиграва се, не случајно, у санаторијуму за смештај и лечење психофизички оболеле деце без родитеља. У мору „менталних наказа” и физичких деформитета, Психопатак прави избор: „Изабрасмо девојчицу велике главе, кепеца из чијих рамена израстоше само шаке, као нека крила. Из уста и носа капље јој вечита слуз. Купићемо марамнице. Тешко говори. Разумећемо.”²⁵ Инкорпорирајући у себе симболику и *Почейка* и *Краја*, оваква слика постаје комплексно семантичко поље, које с једне стране може бити негативна представа *издеформисане* цивилизације, али и Психопатково помирење и прихватање реалности окрутне *машинерије* која као свој резултат пружа само чудовишне узорке људске врсте. С друге стране, из датог описа недвосмислено израња Деспотовљева идеја о *космоийишеку*, „мајмунском зачетку”, тј. будућем бићу које би могло да се суочи са оним што се рађа у почецима новог доба. Он би био „прва кап звезданог семена”, која преузима на

²² У *Врлом новом свећу* једна од јединица лабораторије за „инкубаторску производњу” и „систематску обраду” производи чудовишне примерке „бића без очију”, док у Пекићевој *Ајланинди* очи постају основни дистинктивни фактор у разликовању машине и човека, тј. младића „гвозденог” и „златног” погледа. У вези са тим, губљење још једног дела људског тела – „обезглављивање” – свеприсутно у датом роману, може се тумачити и као мртвило мишљења и његова аутоматизација, што је још један корак у „сакаћењу” људске индивидуалности.

²³ В. Деспотов, *Мриво мишљење*, 136.

²⁴ В. Деспотов, *Крај двадесетог века*, 12.

²⁵ В. Деспотов, *Мриво мишљење*, 151.

себе „космичку улогу“, а његов долазак (одговарајући опису на-казног детета) најављен је и на ранијим страницама романа:

Пут до космопитека траљав је, али неизбежан. Пред крај два-десетог века нормално је што ту и тамо избија очигледност ове еволуције на појединцима. Кад-тад, то нас све чека. Ускоро ће се укинути сви сувишни органи и удови а мозак ће почети дубоко да функционише. Још је паралисан, завејан, као аутобус на планинској вејавици.²⁶

Почетак *или* крај? Почетак *и* крај у исто време? Свакако да је у овом роману свеприсутна идеја о циркуларном развоју цивилизација, тј. издизању до самоуништења које доноси сопствени просперитет, али на крају чини се да ипак остаје она *неизвесности* која је тако блиска Пекићевом духу.²⁷

* * *

Војислав Деспотов је свакако био свестан нечега о чему је писао и амерички историчар Џон Лукач у упозоравајућем сегменту књиге *На крају доба*,²⁸ а када је у роману *Јесен сваког дрвеша* успоставио дистинкцију између краја *приватне* и оне *историјске* епохе, Деспотов је антиципирао и личну животну судбину. Он је, наиме, у том роману предочио сопствену идеју *Краја* (где је истакао да у *случају* подударанга краја приватне епохе са крајем оних политичких, индустријских, историјских епоха, говоримо о нечему много драматичнијем од саме баналности физичке смрти). Тако се и смрт овог аутора догодила на самом уласку у 21. век, у експанзијским почецима треће, информатичке револуције, чије позитивне као и негативне одразе није у потпуности доживео, али их је у великој мери антиципирао.²⁹ Вредносна *архитектоника* новог техно-биолошког универзума, у којем се сукоби хуманистичких и ауторитативних концепција идентитета само све више продубљују, условила је појаву Деспотовљевих књижевних јунака као „плутајућих“ идентитета, какав је и лик Психопатка. Ова „онтолошки неутеме-

²⁶ Исто, 143.

²⁷ И Платонова мисао: „Било је и биће многих уништења човечанства... и оно ће као дете морати да отпочиње увек изнова, не знајући шта је било пре њега...“ (*Тимеј*).

²⁸ „Да, налазимо се – и проживљавамо – крај епохе. Али колико мало људи ово зна!“

²⁹ И у *Мртвом мишљењу* крај једне епохе огледа се у споменутој кореспонденцији *Глобално* и *приватно* – у „противнатуралничком програму“ цивилизације, као њеној основној детерминанти која води ка ишчезнућу.

љена бића³⁰ као да репрезентују Бахтинове идеје о *кризи савременог доба*³¹ и постају неизоставни део (пост)модерног дистопијског *пројекта* – још један књижевни „опроштај од утопије”, која је у 20. веку „устукнула пред величанственом и застрашујућом надмоћи дистопијског погледа на свет”.³²

Крајка њовесѝ Психоѝаѝка, бића укљученог у нову „медијску митологију светског цивилизацијског поретка”,³³ Деспотова изнова афирмише као „великог археографа” и носиоца „пророчког синдрома неоавангарде”. Стога се и *Мрѝво миѝљење* може читати као неопходна књижевна аднотата за 21. век, а његов дистопијски јунак (носилац „новог хромозома”) као *блесак* истине о стварности запечаћеној поразним бременом постхуманизма. Овај роман не само да кореспондира са идејама Д. Харавеј о тужној „киборг онтологији” 20. века³⁴ (у којој људи постају химере и патенти нове технологије) него и фигурира као дистопијски дискурзивни текст ширих (ван)литерарних замисли, у којем, уместо Хегеловог става „истина је целина” сада важи правило „целина је привид”. Водећи се Лиотаровом мишљу да је велика прича изгубила веродостојност, трагајући притом за новом формом и новом речју којом ће проговорити о фундаменталним питањима идентитета,³⁵ овај писац је у смелој игри „центра и маргине” (фиктивног света јунака и паранаучних чињеница) указао на погубност даљег технолошког „прогреса” као идеолошке конструкције (фикције која мења свет), тј. на технолошку детерминацију као још један идеолошки простор.³⁶ Отварајући нове полемичке *заграда* и нове рецепцијске могућности, Војислав Деспотов је у роману *Мрѝво миѝљење* покушао да испуни једну од основних мисија своје прозе, што је био задатак и Адорнове филозофије:³⁷ отргнути индивидуалну истину из зарњаја система – отргнути истину Психопатка!

³⁰ И. Негришорац, нав. дело, 242.

³¹ У чијој се основи налази криза савременог *ѝосѝуѝка*.

³² З. Ђерговић Јоксимовић, нав. дело, 142.

³³ И. Негришорац, нав. дело, 229.

³⁴ Види: Дона Харавеј, „Манифест киборага”, у: *Враѝа ѝанике: ѝело, друѝѝтво и умѝносѝ у мрежи ѝехнолоѝке дереализације*, зборник, прир. Владимир Копицл, Ogrheus, Нови Сад 2005, 63–72.

³⁵ (*ѝѝа* је онтологија човека трећег миленијума? *Где* је суштина Бића које у мишљењу више не може да сачува сопствени идентитет? Да ли, како то и јунак романа наводи, *ми* само водимо порекло од људи и вежбамо коначни излазак из људске врсте? „Хоће ли човек завршити као узорак у неком биолошком музеју на земљи или ће читава планета бити претворена у такав музеј?”)

³⁶ Д. Харавеј, нав. текст, 63.

³⁷ Саша Радојчић, *Увод у филозофију умѝносѝи*, Агора, Нови Сад – Зрењанин 2014, 108.